

DOI: doi.org/10.21272/shaj.2023.i40.p.58

ANATOLIY V. GONCHARENKO
Sumy State University (Ukraine)

THE POLICY OF THE ADMINISTRATION OF THE US PRESIDENT
RICHARD M. NIXON ON PRC (MARCH-JULY 1969)

Abstract. *The article investigates the formation of the foreign policy course of US President Richard M. Nixon on China in March-July 1969. The practical implementation of pre-election initiatives by the administration of the President Richard M. Nixon in the Chinese direction in March-July 1969 was studied. There were analyzed reasons, course and consequences of intensification of Washington's foreign policy strategy towards Beijing during the investigated period. The role of various groups in the American establishment in the process of forming the foreign policy course of the new administration towards China in March-July 1969 is outlined. It is described the specific US foreign policy actions towards communist China at the beginning of Richard M. Nixon presidential period.*

Despite the presence in the political, academic and social circles of the United States of certain attitudes in favor of the recognition of the People's Republic of China as the political reality of international life, the question of the legal recognition of China in the second half of the 1960's constantly moved to the background.

The victory of Richard M. Nixon in the presidential election in 1968 was accompanied by a series of changes in the system of geopolitical and military priorities of the United States. The new administration's more realistic approach to China was due primarily to the fact that Beijing, which renounced its alliances and claimed the role of a "third force", was a strong player in the international arena. Moreover, the policy of Kennedy-Johnson did not justify itself, as China has intensified its foreign policy, established relations with many countries, including the US allies.

At the beginning of the presidency of Richard M. Nixon in March-July 1969, his administration was managed to quickly develop and begin to implement a holistic concept of "new policy" for China. His Chinese policy was inextricably linked to the US foreign policy in Asia and reflected the clash of American and Chinese interests in the region. At the same time, the representatives of the American establishment have a clear idea of how they could influence Soviet-Chinese relations in order to deepen the rift between the USSR and China, and what concrete benefits they could derive from this.

A number of objective and subjective factors not prevented the administration of the 37th President of the United States, Richard M. Nixon, radically changing Washington's Chinese policy. Communist China continued to be recognized as a powerful factor in the US-Soviet dialogue.

In spite of this, in the late 60's of the twentieth century the objective preconditions began to evolve gradually, which promoted to the normalization of US-China relations in the future, and allowed to resolve most of the controversial issues that ultimately led to the international recognition of the People's Republic of China by the United States of America.

Keywords: *USA, PRC, ROC, China, foreign policy, American-Chinese relations, Richard Nixon, Henry Kissinger, Mao Zedong.*

Citation. Goncharenko A.V. The policy of the administration of the US President Richard M. Nixon on PRC (March-July 1969). *Sumskiyi istoriko-arkhivnyy zhurnal* [Sumy historical and archival journal]. №XL. 2023. Pp.58-69. DOI: doi.org/10.21272/shaj.2023.i40.p.58

ГОНЧАРЕНКО А.В.

Сумський державний університет (Україна)

ПОЛІТИКА АДМІНІСТРАЦІЇ ПРЕЗИДЕНТА США РІЧАРДА НІКСОНА ЩОДО КНР (БЕРЕЗЕНЬ-ЛИПЕНЬ 1969 р.)

Анотація. У статті досліджено еволюцію зовнішньополітичного курсу адміністрації президента США Р. Ніксона щодо Китаю в березні-липні 1969 р. Проаналізовані причини, хід та наслідки активізації зовнішньополітичної стратегії США у китайському напрямку протягом періоду, що вивчається. Охарактеризовано практичну реалізацію зовнішньополітичних ініціатив адміністрації Р. Ніксона щодо КНР у березні-липні 1969 р. Висвітлено позицію Білого Дому у протистоянні КНР–КР, а також конкретні зовнішньополітичні дії Вашингтону щодо Пекіну та Тайбею. Окреслено роль різних угруповань в американському істеблішменті у процесі розвитку зовнішньополітичного курсу адміністрації президента США Р. Ніксона щодо Китаю в березні-липні 1969 р.

Більш реалістичний підхід нової адміністрації щодо КНР був зумовлений насамперед тим, що Пекін, який відмовився від союзів і претендував на роль “третьої сили”, став сильним гравцем на міжнародній арені. Крім того, політика Кеннеді-Джонсона себе не виправдала, оскільки Китай активізував свою зовнішню політику, налагодив відносини з багатьма країнами, у тому числі з союзниками США.

В березні-липні 1969 р. адміністрація Р. Ніксона розпочала реалізацію “нової політики” щодо КНР. Її китайська політика була нерозривно пов’язана із зовнішньою політикою США в Азії та відображала зіткнення американських та китайських інтересів у регіоні. У той же час представники американського істеблішменту мали чітке уявлення про те, як вони могли б вплинути на радянсько-китайські відносини, щоб поглибити розкол між СРСР та КНР, і яку конкретну вигоду вони могли б отримати.

Низка об’єктивних і суб’єктивних чинників не дозволила адміністрації 37-го президента США Річарда Ніксона радикально змінити політику Вашингтона щодо комуністичного Китаю, який продовжував визнаватися як потужний чинник в американсько-радянському діалозі.

Незважаючи на це, наприкінці 60-х років ХХ ст. почали складатися передумови, що сприяли подальшій нормалізації американсько-китайських відносин і дозволили вирішити більшість спірних питань, що в решті-решт призведе до міжнародного визнання Китайської Народної Республіки Сполученими Штатами Америки.

Ключові слова: США, КНР, КР, Китай, зовнішня політика, американсько-китайські відносини, Річард Ніксон, Генрі Кіссінджер, Мао Цзедун.

Цитування. Гончаренко А.В. Політика адміністрації президента США Річарда Ніксона щодо КНР (березень-липень 1969 р.) // Сумський історико-архівний журнал. №XL. 2023. С.58-69. DOI: doi.org/10.21272/shaj.2023.i40.p.58

У другій половині ХХ ст. американсько-китайські відносини займали одне з головних місць у світовій політиці. Протягом десятиліть історичні шляхи США і КНР зближувалися, розходилися, а інколи перепліталися найхимернішим чином. Стосунки між цими країнами визначалися внутрішньополітичними та зовнішньополітичними тенденціями їх розвитку, взаємодія яких призводила до співпраці і протистояння, періодів нормалізації двосторонніх відносин і гострої конфронтації. Всі ці процеси відкладали свій відбиток не лише на специфіку американсько-китайських стосунків, але і на співвідношення світових політичних сил.

Джерельна база та історіографія проблеми багаточисельна. Джерельну базу дослідження сформували багатотомні збірники офіційних документів уряду США, присвячені питанням зовнішньої політики та міжнародних відносин (Foreign Relations,

1998; Foreign Relations, 2003; Foreign Relations, 2006). З поміж мемуарної та публіцистичної літератури, авторами якої були безпосередні учасники подій, перш за все, необхідно відзначити роботи Р. Ніксона та Г. Кіссінджера (Nixon, 1978; Kissinger, 1979; Кіссінджер, 1997; Kissinger, 2007; Кіссінджер, 2013).

Історіографія порушеної нами проблематики велика. Серед праць зарубіжних дослідників, перш за все, необхідно виокремити роботи А. Барнетт, Л. Шенг, Р. Росс, В. Барр, П. Койер (Barnett, 1971; Sheng, 1988; Ross, 1993; Burr, 2001; Coyer, 2013).

Активно вивчали зовнішню політику США щодо КНР радянські історики (Сергейчук, 1973; Воронцов, 1979; Занегин, 1984; Место Китая, 1987). У сучасній російській історіографії різні аспекти американсько-китайських відносин досліджували І. Цветков, А. Давидов, Г. Зінов'єв, М. Широков, А. Цвик, Я. Ахмадєєва, В. Юнгблюд (Цветков, 2000; Давыдов, 2005; Зиновьев, 2007; Широков, 2009; Цвик, 2015; Ахмадеева, 2018; Юнгблюд, 2018). В українській історичній науці різні аспекти зовнішньої політики США щодо КНР наприкінці 60-х років ХХ ст. досліджували І. Підберезних, С. Пронь, В. Мельніченко, О. Іванов, Т. Гукало, А. Гончаренко (Підберезних, 2012; Пронь, 2012; Мельніченко, 2014; Іванов, 2016; Пронь, 2016; Гукало, 2017; Гончаренко, 2018; Гончаренко, 2019).

Аналіз джерельної бази та історіографії проблеми дозволяє зробити висновок, що в науковій літературі присутній фактичний матеріал з поставлених у роботі проблем, окреслені основні лінії зовнішньополітичного курсу США щодо КНР у період президентства Р. Ніксона у 1969–1974 рр., а також з окремих питань міжнародних відносин. Проте дослідники не приділяють достатньої уваги формуванню зовнішньої політики президента Р. Ніксона стосовно Китаю.

Саме тому мета цієї статті – дослідити політику адміністрації президента США Р. Ніксона щодо КНР у березні-липні 1969 р.

2 березня 1969 р. у районі о. Даманський спалахнув радянсько-китайський збройний конфлікт, унаслідок чого загострення відносин між обома країнами досягло найвищого рівня. Цей конфлікт детермінував серію військових зіткнень на кордоні між КНР та СРСР, які тривали до кінця літа 1969 р. Ці зіткнення, як вважали деякі аналітики, могли призвести до запобіжних ударів СРСР по ядерних об'єктах КНР або навіть до справжньої війни. Зі свого боку Москва почала значне нарощування звичайних та ядерних озброєння в прикордонних районах, включаючи Монголію. У західній пресі відразу ж з'явилися повідомлення про те, що "радянські лідери не виключають завдання превентивного ядерного удару по Китаю" (Ross, 1993: 3; Yafeng, 2006: 6; The Cambridge History, 2012: 183).

У Вашингтоні дійшли до висновку, що Пекін несе головну відповідальність за військовий конфлікт. Але аналітики управління розвідки та досліджень Державного департаменту та їхні колеги з консульства у Гонконгу бачили більш комплексну картину, ніж просто агресивність – якщо Китай атакував першим, це було в цілях залякування, в основному для того, щоб запобігти чехословацькому сценарію. Ніхто в Державному департаменті не вірив, що КНР прагне великого конфлікту. Помічник державного секретаря М. Грін у бесіді з бірманськими дипломатами відзначив, що китайці "надто консервативні, щоб вступати в конфлікт із Росією" (Burr, 2001: 82; Широков, 2009: 129).

У відповідь на радянсько-китайський конфлікт 14 березня 1969 р. Президент США Річард Мілгаус Ніксон (1969–1974 рр.) оголосив про подальше розгортання систем протиракетної оборони (ПРО), яке він пов'язував із необхідністю захисту від можливої китайської ядерної атаки. При цьому також розглядалася можливість спільних американсько-радянських дій з метою стримування КНР. "Я можу собі це уявити",

зазначав Р. Ніксон, “що Радянський Союз не захотів би, щоб їхня країна була вразливою перед китайською комуністичною загрозою” (Garthoff, 1994: 246).

16 березня 1969 р. Китай відповів на рішення США про розгортання систем ПРО, відзначивши, що це “черговий доказ” американської “змови з радянськими ревізіоністами щодо збереження ядерної загрози та ядерного шантажу проти людей усього світу, особливо проти китайського народу” (Garthoff, 1994: 246).

Незважаючи на це, у Вашингтоні активно шукали можливості щодо покращення відносин із КНР. 25 березня 1969 р. аналітиками було підготовлено меморандум з питань національної безпеки № 35 щодо “торгівлі з комуністичним Китаєм”. Урядові експерти розробили два різні підходи – перший отримав неофіційну назву “люта атака” і передбачав повне скасування торгових обмежень, що було б схвалено більшістю фахівців з Китаю, другий – “котушка” – поступове зняття обмежень. Враховуючи внутрішньополітичну ситуацію в США було схвалено підхід “котушка” (Garthoff, 1994: 245).

У цей час у суспільно-політичних та академічних колах США поширювалися більш сприятливі, ніж у Білому Домі, уявлення про Китай (Место Китая, 1987: 22; Юнгблуд, 2018: 50). Значний вплив на розробку нової китайської політики США мала конференція, присвячена обговоренню цієї проблеми, яка відбулася в Нью-Йорку 20-21 березня 1969 р. Підсумком її стало видання збірника “США і Китай. Наступне десятиліття”, в якому викладалися виступи учасників конференції і були узагальнені висновки щодо можливих напрямків китайської політики США в найближчі роки (Barnett, 1970). Матеріали конференції фактично стали теоретичним підґрунтям для американо-китайських відносин у 70-х роках ХХ ст.

Конференція безумовно не вирішила, та й не могла вирішити китайську проблему. Проте вона показала, що впливові кола в США зацікавлені в зміні офіційного ставлення до КНР, особливо в зв’язку з антирадянським курсом Пекіну який, як вважали деякі експерти, створює “сприятливу атмосферу” для зближення КНР із США.

Обговорюючи політичну ситуацію в Китаї, намагаючись визначити розстановку сил у внутрішньому житті КНР, яка впливає на зовнішню політику країни, багато учасників конференції відверто говорили про те, як хотів би Вашингтон вплинути на позицію Пекіну в майбутньому. Керівник відділу Державного департаменту П. Крейсберг, наприклад, висловлював надію, що в майбутньому Китай буде менш, ніж раніше, зацікавлений у розвитку світового революційного руху (Barnett, 1970: 47), бо тільки таким шляхом, на його думку, може бути досягнуто поліпшення відносин між КНР і США.

Сенатор Е. Кеннеді запропонував цілу програму розвитку американо-китайських відносин, що включає визнання уряду КНР законною владою на материк, відновлення діалогу на рівні послів, скасування обмежень на поїздки між США і КНР і на торгівлю нестратегічними товарами, проголошення готовності заснувати в обох країнах консульства, залучити КНР до переговорів про роззброєння, до обговорення питань безпеки в Азії та інших проблем. Він запропонував погодитися на допуск КНР в ООН і до Ради Безпеки, не чекаючи остаточного вирішення питання щодо Тайваню (Barnett, 1970: 154-158).

Сенатор Дж. Джавітс запропонував американському уряду покінчити з залишками маккартизму, які продовжували впливати на американську політику стосовно Китаю, висловив надію на те, що якщо Білий Дім почне пристосовувати свою політику до політики Пекіна, то останній відповідь тим же.

Концепцію, пов’язану з вирішенням ряду зовнішньополітичних завдань щодо КНР, мета якої переконати китайців у тому, що їх головним ворогом є СРСР висунув один із зарубіжних учасників конференції, колишній міністр сільського господарства Канади А. Гамільтон (Barnett, 1970: 114).

Незважаючи на зростання розуміння в суспільно-політичних та академічних колах необхідності визнання комуністичного Китаю як реальності міжнародного життя, питання про фактичне та юридичне визнання КНР у другій половині 60-х років ХХ ст. постійно відсувалося на другий план. Навіть у 1968 р. коли країну охопив масовий антивоєнний рух, опитування громадської думки показували, що незважаючи на критичне ставлення до ситуації у В'єтнамі, збереження американської військової присутності в Індокитаї схвалювалося, перш за все, внаслідок “китайського фактору”.

Розгортання в КНР «культурної революції з екстремізмом її зовнішньополітичних ідей та постулатів також сприяло цьому. Китай сприймався в США як агресивна і непередбачувана держава, здатна на будь-яку міжнародну авантюру. Американські засоби масової інформації з ворожістю висловлювалися щодо Пекіну в другій половині 60-х років ХХ ст. Проте це вороже сприйняття почало значно зменшуватися внаслідок прикордонного інциденту між КНР і СРСР у березні 1969 р.

В умовах значного загострення радянсько-китайських відносин Пекін вирішив активізувати американську політику. До цього часу глава Китаю Мао Цзедун (1949–1976 рр.) повністю зосередив у своїх руках формування внутрішньої та зовнішньої політики (Chen, 2001: 244). Більш того, розгром Москвою “Празької весни” 1968 р. та поява “доктрини Брежнєва” привели керівника КНР до висновку, що СРСР така ж загроза світовому комунізму, як і США. Проте зараз, на його думку, “радянський імперіалізм” мав наступальний характер, в той час, як американський – оборонний (Sheng, 1988: 24-25). Крім того, ідеологічна суперечка між КПК і КПРС з багатьох питань зовнішньої політики не дозволяла Мао Цзедуну піти на компроміс, оскільки тоді необхідно було б визнати власні помилки.

Внаслідок цього китайський лідер зробив ставку на дипломатичний успіх – вихід КНР з міжнародної ізоляції. Ще у лютому 1969 р. він створив групу з китайських високопосадовців, яка мала проаналізувати міжнародну ситуацію та запропонувати нові підходи до зовнішньої політики Китаю (Yafeng Xia, 2006: 6, 8; Киссинджер, 2013: 232). Вже в березні вони надали свої висновки, в яких поставили під сумнів готовність СРСР до війни з КНР (Chen, 2001: 246; Киссинджер, 2013: 233). Ця група “старійшин”, до якої увійшли міністр закордонних справ КНР у 1958–1972 рр. маршал Чень І, маршали Є Цзяньїн, Сюй Сянцян і Не Жунчжень також рекомендувала почати діалог з США і першим кроком у цьому напрямку пропонувалося відновлення американсько-китайських переговорів на рівні послів у Варшаві.

1-24 квітня 1969 р. відбувся ІХ з’їзд КПК, після якого радикалізм “культурної революції” у зовнішній політиці став поступатися місцем більш стриманому курсу. Проте у виступі основного доповідача міністра оборони КНР (1959–1971 рр.) Лінь Бяо була присутня традиційна теза про “небезпеку великої війни” як із СРСР, так і з США (Chen, 2001: 246; Юнгблюд, 2018: 51). Нічого не вказувало на зміну ставлення Пекіна щодо Вашингтона. Для цього були серйозні підстави, оскільки Лінь Бяо був не лише військовим міністром, але і найбільш ймовірним наступником Мао Цзедуна. Не дивлячись на це, його не інформували про роботу комісії чотирьох маршалів та їх рекомендації. В Білому Домі ще раніше склалося враження, що в Китаї жорстку позицію в питаннях зовнішньої політики займали, перш за все, військові на чолі з Лінь Бяо (Foreign Relations, 1998: 27).

Однак після з’їзду, беручи до уваги введення радянських військ до Монголії у 1966 р. та Чехословаччини в 1968 р., теза про “загрозу з півночі” в особі СРСР поступово почала домінувати у зовнішньополітичних концепціях КНР (Цвык, 2015: 55).

Керівництво Китаю усвідомлювало перспективи нормалізації відносин з США. Причиною цього значною мірою стали – погіршення міжнародного становища США через війну у В’єтнамі, підписання договору про дружбу між СРСР та Індією, який був

розцінений як актикитайський, визнання Р. Ніксоном багатополосного світу, а також аналіз можливостей економічних зв'язків із США. Відбувається перегляд зовнішніх ворогів, і на перший план виходить Радянський Союз, хоча все ще йдеться про боротьбу з двома гегемонами (Ахмадеева, 2018: 36).

У квітні 1969 р. Вашингтон робив натяки на готовність почати переговори з КНР. 21 квітня 1969 р. Державний секретар США Вільям Пірс Роджерс (1969–1973 рр.) окреслив цілі республіканської адміністрації в Азії: «Ніхто не може говорити про майбутнє Тихоокеанського співтовариства без згадки про Китай, материковий Китай має відігравати важливу роль у Східній Азії та Тихоокеанських справах» (Foreign Relations, 2003: 78). Стосовно американсько-тайванських відносин він зазначив: «Звичайно, ми визнаємо відносини договору з Китайською Республікою, яка відіграє відповідальну і конструктивну роль у міжнародному співтоваристві. Яким би не було остаточне вирішення суперечки між РК на Тайвані та КНР на материку, ми суворо дотримуємося того, щоб вона була вирішена мирними засобами» (Foreign Relations, 2003: 78).

В. Роджерс також відзначав, що «США готові прямо зараз, без будь-яких попередніх умов, визнати існування двох китайських режимів – пекінського та тайбейського» (Цветков, 2000; Косов, 2014: 348). Звичайно, Пекін до такого розвитку подій не був готовий.

Наприкінці квітня 1969 р. у відповідь на меморандум з питань національної безпеки № 14, аналітики ЦРУ підготували доповідь, в якій проаналізували політику США щодо КНР. В цій доповіді було сформульовано два основних напрямки китайської політики Вашингтону – посилення стримування та ізоляції або зменшення конфлікту та міжнародної ізоляції. Перший підхід ґрунтувався на тому, що після смерті Мао Цзедуна під тиском постійних невдач та зростання зривів планів ізоляції Китаю Пекін пом'якшить свою політику щодо США. Другий варіант припускав що, скоріш за все, поступове ослаблення зовнішньополітичного тиску спонукає постмаоїстське керівництво КНР до переоцінки ставлення щодо США та КР, а також ролі Китаю в міжнародних справах (Foreign Relations, 2006: 31).

Проблема формування нового зовнішньополітичного курсу США щодо Китаю стала предметом дискусій у Конгресі. Американські парламентарі поступово почали відмовлятися від негативного ставлення стосовно перегляду китайського напрямку зовнішньої політики США і стали підтримувати необхідність змін. Навіть сенатор-консерватор Р. Рассел, який на початку війни у В'єтнамі вважав за можливе використання ядерної зброї проти КНР, підтримав ідею відновлення прямих зв'язків з Китаєм (Coyer, 2013: 62).

Активну роль у переоцінці відносин із Пекіном відіграли впливові представники Сенату Дж. Фулбрайт і Е. Кеннеді (Coyer, 2013: 66). М. Хатфілд запропонував адміністрації Р. Ніксона скасувати всі обмеження для американських громадян щодо поїздок до КНР (Coyer, 2013: 71). Наміри Білого Дому змінити політику щодо Китаю підтримав лідер демократичного більшості в Сенаті М. Менсфілд (Место Китая, 1987: 64; Юнгблюд, 20018: 52).

Зміна поглядів американських парламентарів у китайській проблемі була важливою передумовою зміни зовнішньополітичного курсу США стосовно КНР. Проте республіканська адміністрація діяла обережно, з огляду на консервативну більшість Конгресу, яку президент намагався схилити на свій бік тезою про те, що зміцнення відносин з Китаєм може вплинути на позицію СРСР у важливих для США проблемах в американсько-радянських відносинах (Coyer, 2013: 80). Цей аргумент спрацював, у результаті чого антирадянська спрямованість Пекіну забезпечила Р. Ніксону підтримку консервативних кіл. Проте необхідність зміни зовнішньої політики щодо КНР стримано

сприйняли авторитетні представники американської дипломатії – Ч. Болен, Т. Томпсон і Дж. Кеннан, які вважали, що “це може бути пов’язано з ризиком війни з Радянським Союзом” (Gaddis, 2005: 300; Kissinger, 2007).

15 травня 1969 р. китайська політика США обговорювалася на засіданні робочої групи РНБ під головуванням помічника президента з питань національної безпеки Генрі Кіссінджера (1969–1973 рр.). Дискусія сфокусувалася на тому, як необхідно збалансувати відносини з КНР та СРСР. Помічник президента з питань національної безпеки зазначив, що на даний момент для США існує декілька альтернатив китайської політики – продовжувати існуючий зовнішньополітичний курс, посилити стримування або зменшити напругу. Він запропонував РНБ обговорити всі можливі варіанти та дійти до рішення, яке має бути відображене у доповіді (Foreign Relations, 2006: 33).

Після тривалої дискусії було ухвалено рішення про зменшення напруги в двосторонніх відносинах. Американські високопосадовці вирішили розділити питання, що стосуються торгівлі та поїздок громадян США до Китаю, які слід було вирішити негайно, з питаннями, що були пов’язані з іншими проблемами – використання Тайваню як військової бази, і які слід було вирішити у довгостроковій перспективі – політика Вашингтону щодо КР та прилеглих островів, прийняття КНР до ООН та її можливе дипломатичне визнання (Foreign Relations, 2006: 33-39).

Наприкінці червня 1969 р. Р. Ніксон схвалив пропозиції групи експертів про послаблення контролю щодо наукових та журналістських поїздок до Китаю. 26 червня 1969 р. було підготовлено меморандум з питань національної безпеки, в якому містилася теза про необхідність зміни торгівельного режиму з КНР.

Визнаючи, що ситуація може призвести до серйозних наслідків і що вибір дій США потребує уважного вивчення, 3 липня 1969 р. Г. Кіссінджер підготував меморандум з питань національної безпеки № 63. У ньому, зокрема, говорилося про необхідності вивчити можливості політичного вибору для США, внаслідок інтенсифікації радянсько-китайського конфлікту та поточних спроб СРСР ізолювати Китай, мали бути вивчені можливі наслідки китайсько-радянського протистояння в “трикутнику” СРСР, США, КНР. Крім того, особливу увагу слід приділити різним варіантам політики США і натомість військових зіткнень між КНР та Радянським Союзом (Foreign Relations, 2006: 41)

У цей час один із провідних американських фахівців-синологів професор Мічиганського університету А. Вайтінг, який працював раніше в системі Державного департаменту, зустрівся в Каліфорнії (у Сан-Клементі, де знаходилася резиденція Р. Ніксона “Західний Білий Дім”) з Г. Кіссінджером і розповів йому про військові приготування СРСР у районі китайського кордону. А. Вайтінг прогнозував можливість превентивного радянського удару по ядерним центрам КНР, ескалації конфлікту та навіть атомної війни. Щоб уникнути цього сценарію, він пропонував заходи для стримування сторін (насамперед СРСР), а також зробив висновок про те, що Китай буде зацікавлений у співпраці із США для протидії радянській загрозі. Погляди А. Вайтінга вплинули на Г. Кіссінджера, переконавши його у можливості зближення Китаю зі США (Зиновьев, 2007: 58; Широков, 2009: 131).

Якісно новий рівень відносин між США і Китаєм започаткують «азіатські шоки» Річарда Ніксона, починаючи з “Гуамської доктрини” 1969 р. (Пронь, 2012: 131; Іванов, 2014: 54; Пронь, 2016: 60). 25 липня 1969 р. Р. Ніксон, виступаючи перед американськими військовослужбовцями на військовій базі на о. Гуам, оприлюднив нову доктрину зовнішньої політики США в Азії, в основу якої було покладено принцип “в’єтнамізації” війни. Відповідно до цього, передбачалось перенесення основного тягаря ведення бойових дій з американських експедиційних військ на частини армії уряду Південного В’єтнаму.

“Гуамська доктрина”, на думку Р. Ніксона, мала «забезпечити міцний базис американської присутності в Азії і відіграти важливу роль у підтримці некомуністичних режимів» у регіоні (Nixon, 1978: 488). В той же час доктрина передбачала виведення американських військ з Індокитаю. Але непродуманий і погано підготовлений односторонній вихід, на думку американських аналітиків, міг викликати “геополітичну катастрофу”, оскільки перед США стояло завдання не втратити свого лідерства в Азії і світі (Киссинджер, 1997: 616; Ouden, 2011: 23). Для досягнення цієї стратегічної мети США здійснили цілу низку заходів, які намітили “новий підхід до міжнародних справ” (Киссинджер, 1997: 642). Крім того, суттєво зменшилось використання антикитайської риторики, був частково ослаблений зовнішньоекономічний контроль та знизилися обмеження на поїздки до КНР (Широков, 2009: 132).

Згідно з “доктриною Ніксона” США відмовилися захищати союзні їм режими в Азії силами американської армії. Азіатські союзники відтепер повинні були захищатися, перш за все, своїми власними силами. Вашингтон гарантував їм “ядерну парасольку” – тобто забезпечував захист від втручання з боку ворожих великих держав – і був готовий надавати авіаційну і військово-морську підтримку. Новий підхід передбачав скорочення числа американських баз на іноземних територіях (Підберезних, 2012: 247). “Доктрина Ніксона”, в решті-решт, призведе до активізації політики США щодо Китаю та пошуку нових шляхів нормалізації двосторонніх відносин.

У липні 1969 р. адміністрація Р. Ніксона оприлюднила нові заходи, метою яких було “послаблення напруженості та полегшення розвитку мирних контактів між народами Сполучених Штатів та комуністичного Китаю” (The Washington, 1969). Скасовувалися обмеження на поїздки до КНР шести категорій американських громадян (членам Конгресу; журналістам; вчителям, студентам та аспірантам за програмами обміну; вченим; лікарям; представникам Червоного Хреста). Міністерство торгівлі США дозволило американцям, які відвідують Китай, ввозити до США товари китайського виробництва на суму до 100 доларів (Нагорный, 1982: 43; Зиновьев, 2007: 57; Косов, 2014: 350).

При цьому, на думку Г. Кіссінджера, ініціатива американсько-китайського зближення виходила з боку Пекіна, а президент Р. Ніксон просто не пропустив можливість почати діалог з КНР (Киссинджер, 2013: 234-235). Справа в тому, що американська сторона розраховувала на певний вплив на зовнішню політику КНР в інтересах США, навіть не вступаючи в тісні відносини з пекінським керівництвом (Занегин, 1984: 322; Косов, 2014: 350).

Паралельно з публічними жестами у бік китайської сторони Вашингтон розпочав реалізацію другий складової політики розширення зв’язків з Пекіном, а саме встановлення секретних контактів із представниками КНР. Особливість цього процесу полягала у залученні американським керівництвом до нього високопосадовців третіх країн. У другій половині липня 1969 р. Річард Ніксон через колишнього президента Франції Шарля де Голля передав послання лідерам КНР, у якому повідомив, що США готові розпочати нову політику у китайських справах (Kalb, 1974: 255).

Розглядаючи еволюцію китайської політики США, необхідно виокремити основні причини, які змусили американське керівництво радикально переглянути політику щодо Китаю. По-перше, невдачі, пов’язані з війною у В’єтнамі. Усвідомивши всю безперспективність війни у В’єтнамі, уряд США вирішив використати нормалізацію відносин з КНР як додатковий тиск на Північний В’єтнам, щоб гідно вийти з непопулярної війни (Kissinger, 1979: 164).

По-друге, загострення радянсько-китайської конфлікту. З загостренням відносин між СРСР та КНР Вашингтон прагнув модифікувати свою політику щодо Китаю, подаючи сигнали Пекіну своєї зацікавленості в ослабленні напруги між ними (Давыдов, 2005: 113).

У серпні 1969 р. на засіданні РНБ Президент США Р. Ніксон визначився щодо можливої радянсько-китайської війни. Він заявив про те, що США займуть позицію нейтралітету, але наскільки можна буде допомагати Китаю, оскільки програш Пекіна не в інтересах Вашингтона (Kissinger, 1979: 182). В умовах холодної війни це означало, що США мали намір діяти відповідно до своїх стратегічних інтересів. Така позиція знайшла своє підтвердження у промові заступника державного секретаря Е. Річардсона перед Американською асоціацією політичних наук (Киссинджер, 2013: 242).

Загострення радянсько-китайських відносин, яке переросло в березні 1969 року у збройний конфлікт між СРСР та КНР, дозволило Вашингтону перейти до реального зближення з Пекіном (Nixon, 1978: 281).

По-третє, до врегулювання американо-китайських відносин Вашингтон підштовхували й економічні причини. Ще в середині 60-х років ХХ ст. представники великих корпорацій вказували на суттєві вигоди торгівлі з КНР та провал політики економічної ізоляції Китаю (Нагорный, 1982: 42; Косов, 2014: 350).

Отже, радянсько-китайський конфлікт навесні 1969 р. докорінно змінив відносини в рамках трикутника США–СРСР–КНР. Цей конфлікт створив нові можливості для зовнішньої політики США. Після економічного та політичного відновлення країн Західної Європи та Японії, а також розколу радянсько-китайського альянсу структура міжнародних відносин трансформувалася від біполярної до мультиполярної. Адміністрація Р. Ніксона насамперед прагнула зменшити міжнародні зобов'язання США знижуючи небезпеку перенапруги.

У березні-липні 1969 р. адміністрація Р. Ніксона продемонструвала схильність до більш тісної співпраці з КНР, зробивши низку конструктивних кроків, які мали продемонструвати оновлений підхід до комуністичного Китаю. Вашингтон також значно зменшив свою антикитайську риторику, частково послабив зовнішньоекономічний контроль та обмеження поїздок. Перспектива нормалізації американсько-китайських відносин вирішувала багато політико-стратегічних завдань на майбутнє. У Білому Домі не могли не скористатися можливостями, які перед ним відкривалися. До липня 1969 р. стало зрозуміло, що республіканська адміністрація почала активно реалізовувати новий зовнішньополітичний курс, спрямований на зближення США з КНР, який згодом призведе до встановлення дипломатичних відносин між двома країнами.

Література:

Ахмадеева, 2018 – *Ахмадеева Я.М.* Развитие внешнеполитических концепций Китайской Народной Республики с 1949 года по начало XXI века // Научно-технические ведомости СПбГПУ. Гуманитарные и общественные науки. 2018. Т. 9. № 1. С. 33-44.

Воронцов, 1979 – *Воронцов В.Б.* Китай и США: 60–70-е годы. Москва: Наука, 1979. 172 с.

Гончаренко, 2018 – *Гончаренко А.В., Ключко М.О.* КНР у зовнішній політиці США у період президентства Ліндона Джонсона, 1963–1969 рр. // Сумська старовина. 2018. №LIII. С. 50-62.

Гончаренко, 2019 – *Гончаренко А.В., Полякова Л.Г.* Зовнішня політика США щодо КНР під час президентства Джеральда Форда: 1974–1977 роки // Сумський історико-архівний журнал. 2019. №XXXII. С. 46-56.

Гукало, 2017 – *Гукало Т.* Внесок Генрі Киссинджера у налагодження дипломатичних відносин між США та Китаєм // Етнічна історія народів Європи. 2017. Вип. 51. С. 140-144.

Давыдов, 2005 – *Давыдов А.С.* Идеология и прагматизм в китайской политике США: дис. ... канд. ист. наук: 07.00.03. Москва, 2005. 247 с.

Занегин, 1984 – *Занегин Б.Н.* Политика в отношении Китая // Современная внешняя политика США. Москва: Наука, 1984. Т. 2. С. 302-340.

Зиновьев, 2007 – *Зиновьев Г.В.* История американско-китайских отношений и тайваньский вопрос. Томск: Издательство Томского государственного университета, 2007. 348 с.

Іванов, 2016 – *Іванов О.В.* Китайсько-американські відносини: за часів Мао та після (1972–2014 рр.) / Наукові праці: науково-методичний журнал. Серія Історія. 2016. Т. 274. Вип. 262. С. 54-56.

Киссинджер, 1997 – *Киссинджер Г.* Дипломатия. Пер. с англ. В.В. Львова. Москва: Ладомир, 1997. 848 с.

- Киссинджер, 2014 – *Киссинджер Г.* О Китае. Москва: Астрель, 2013. 635 с.
- Косов, 2014 – *Косов А.П.* Внешняя политика США в отношении КНР в период президентства Р. Никсона // *Метаморфозы истории.* 2014. № 5. С. 343-369.
- Мельниченко, 2014 – *Мельниченко В.В.* Тайбей та Пекін в далекосхідних планах Вашингтону (1960–1970-ті рр.) // *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського.* Серія: Історичні науки. 2014. Вип. 3.37. С. 133-140.
- Место Китая, 1987 – Место Китая в глобальной политике США / Редкол.: В.П. Лукин (отв. ред.) и др. Москва: Наука, 1987. 359 с.
- Нагорный, 1982 – *Нагорный А.А., Парканский А.Б.* США и Китай: экономические и научно-технические аспекты китайской политики Вашингтона. Москва: Наука, 1982. 218 с.
- Підберезних, 2012 – *Підберезних І.Є.* США та наслідки Другої світової війни на Тихому океані в історичній ретроспективі // *Науковий вісник Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського.* Історичні науки. 2012. Вип. 3.33. С. 243-249.
- Пронь, 2012 – *Пронь С.В.* Китай: зовнішня політика і дипломатія у другій половині ХХ століття. Миколаїв: Гліон, 2012. 148 с.
- Пронь, 2016 – *Пронь С.В., Гудименко В.В.* США і Китай: модель взаємозалежності та взаємодоповнення в боротьбі за сучасне світове лідерство // *Науковий вісник Дипломатичної академії України.* 2016. Вип. 23 (1). С. 59-64.
- Сергейчук, 1973 – *Сергейчук С.* США и Китай. Москва: Международные отношения, 1973. 240 с.
- Цветков, 2000 – *Цветков И.А.* Политика США по отношению к тайваньской проблеме, 1949–1999 гг.: дис. ... канд. ист. наук: 07.00.15. Санкт-Петербург, 2000. URL: <http://www.ushistory.ru/dissertatsii/179-dissertatsija-oglavlenie.html>
- Цвык, 2015 – *Цвык А.В.* Эволюция внешнеполитических доктрин КНР (1950–1990-е гг.) // *Вестник РУДН. Серия Международные отношения.* 2015. № 1. С. 53-60.
- Широков, 2009 – *Широков М.Н.* Инициативы администрации Р. Никсона в отношении Китая и обсуждение китайской политики в правительственных кругах США (январь-август 1969 г.) // *Вестник Томского государственного университета.* 2009. № 320. С. 127-132.
- Юнгблюд, 2018 – *Юнгблюд В.Т., Воробьева Т.А.* Советско-китайский раскол в американской политике разрядки международной напряженности (1968–1973 гг.) // *Вестник Нижегородского университета им. Н.И. Лобачевского.* 2018. № 1. С. 47-57.
- Barnett, 1970 – *Barnett A.D., Reischauer E.O.* The United States and China: The Next Decade. New York: Praeger Publishers, 1970. 272 p.
- Barnett, 1971 – *Barnett A.D.* A New U.S. Policy Toward China. Washington: Brookings, 1971. 132 p.
- Burr, 2001 – *Burr W.* Sino-American Relations, 1969: The Sino-Soviet Border War and Steps toward Rapprochement // *Cold War History.* London: Published by Frank Cass, 2001. Vol. 1. № 3. P. 73-112.
- Chen, 2001 – *Chen Jian.* Mao's China and the Cold war. Chapel Hill: University of North Carolina Press, 2001. 416 p.
- Coyer, 2013 – *Coyer P.* Congress, China and the Cold War: Domestic Politics and Sino-American Rapprochement and Normalization, 1969–1980. London: LSE, 2013. 340 p.
- Foreign Relations, 1998 – *Foreign Relations of the United States. 1964–1968 / Ed. H.D. Schwar.* Vol. XXX. China. Washington: United States Government Printing Office, 1998. 773 p.
- Foreign Relations, 2003 – *Foreign Relations of the United States. 1969–1976 / Ed. L.J. Smith, D.H. Herschler.* Vol. I. Foundations of Foreign Policy, 1969–1972. Washington: United States Department of State, 2003. 437 p.
- Foreign Relations, 2006 – *Foreign Relations of the United States. 1969–1976 / Ed.: S.E. Phillips.* Vol. XVII. China, 1969–1972. Washington: United States Government Printing Office, 2006. 1229 p.
- Gaddis, 2005 – *Gaddis J.L.* Strategies of Containment: a Critical Appraisal of American National Security Policy during the Cold War. New York: Oxford University Press, 2005. 512 p.
- Garthoff, 1994 – *Garthoff R.* Detente and Confrontation: American Soviet Relations from Nixon to Reagan. Washington: The Bookings Institution, 1994. 1206 p.
- Kalb, 1974 – *Kalb M., Kalb B.* Kissinger. Boston: Little, Brown & Co., 1974. 577 p.
- Kissinger, 1979 – *Kissinger H.* White House Years. Boston: Little, Brown and Company, 1979. 1751 p.
- Kissinger, 2007 – *Kissinger H.* Foreword to Soviet-American Relations: The Dittente Years (1969–1972). Washington: U.S. Government Printing Office, October 2007. 2007. URL: <http://www.henryakissinger.com/articles/fvddetente1007.html>
- Nixon, 1978 – *Nixon R.M.* The Memoirs of Richard Nixon. New York: Grosset & Dunlap, 1978. 1120 p.
- Ouden, 2011 – *Ouden R.* Failure in Vietnam and Afghanistan. A comparative analysis of the U.S. and Soviet Interventions. Utrecht, 2011. 101 p.
- Ross, 1993 – *Ross R.S.* China, the United States, and the Soviet Union. Tripolarity and Policy Making in the Cold War. New York: M.E. Sharpe, 1993. 224 p.
- Sheng, 1988 – *Sheng L.* Sino-American Rapprochement of 1972. Canberra: The Australian National University, 1988. 109 p.
- The Cambridge History, 2012 – *The Cambridge History of the Cold War / Ed. by M. P. Leffler and O.A. Vestad.* Vol. 3. New York: Cambridge University Press, 2012. 712 p.
- The Washington, 1969 – *The Washington Post.* 1969. 22 July.

Yafeng, 2006 – *Yafeng Xia*. China's Elite Politics and Sino-American Rapprochement, January 1969 – February 1972 // *Cold War Studies*. 2006. Vol. 8. № 4. P. 3-28.

References:

- Akhmadeeva, 2018 – *Akhmadeeva Ya.M.* Razvitiye vneshnepoliticheskikh kontseptsiy kitayskoy Narodnoy Respubliki s 1949 goda po nachalo XXI veka [Development of Foreign Policy concepts of the People's Republic of China from 1949 to the beginning of the XXI century] // *Nauchno-tekhnicheskie vedomosti SPbGPU. Gumanitarnye i obshchestvennyye nauki*. 2018. T. 9. № 1. S. 33-44. [in Russian]
- Vorontsov, 1979 – *Vorontsov V.B.* Kitay i SShA: 60–70-e gody [China and the United States: 60–70s]. Moskva: Nauka, 1979. 172 s. [in Russian]
- Honcharenko, 2018 – *Honcharenko A.V., Klochko M.O.* KNR u zovnishniy politytsi SShA u period prezydentstva Lindona Dzhonsona, 1963–1969 rr. [The People's Republic of China in the United States of America foreign policy during the period of Presidency Lyndon Johnson, 1963–1969] // *Sums'ka starovyna*. 2018. № LIII. S. 50-62. [in Ukrainian]
- Honcharenko, 2019 – *Honcharenko A.V., Polyakova L.H.* Zovnishnya polityka SShA shchodo KNR pid chas prezidentstva Dzheral'da Forda: 1974–1977 roky [The foreign policy of the USA towards the PRC during Gerald Ford Presidency: 1974–1977] // *Sums'kyi istoryko-arkhivnyi zhurnal*. 2019. № XXXII. S. 46-56. [in Ukrainian]
- Hukalo, 2017 – *Hukalo T.* Vnesok Henri Kissindzhera u nalazhzhennya dyplomatychnykh vidnosyn mizh SShA ta Kytayem [Contribution of Henry Kissinger to the establishment of diplomatic relations between the United States and China] // *Etnichna istoriya narodiv Yevropy*. 2017. Vyp. 51. S. 140-144. [in Ukrainian]
- Davydov, 2005 – *Davydov A.S.* Ideologiya i pragmatizm v kitayskoy politike SShA [Ideology and pragmatism in Chinese politics of the USA]: dis. ...kand. ist. nauk: 07.00.03. Moskva, 2005. 247 s. [in Russian]
- Zanegin, 1984 – *Zanegin B.N.* Politika v otnoshenii Kitaya [The police toward China] // *Sovremennaya vneshnyaya politika SShA*. Moskva: Nauka, 1984. T. 2. S. 302-340. [in Russian]
- Zinov'ev, 2007 – *Zinov'ev G.V.* Istoriya amerikano-kitayskikh otnosheniy i tayvan'skiy vopros [The history of US-China relations and the Taiwan question]. Tomsk: Izdatel'stvo Tomskogo gosudarstvennogo universiteta, 2007. 348 s. [in Russian]
- Ivanov, 2016 – *Ivanov O.V.* Kytays'ko-amerykans'ki vidnosyny: za chasiv Mao ta pislya (1972–2014 rr.) [Sino-American Relations: during and after Mao (1972–2014 years)] // *Naukovi pratsi: naukovo-metodychny zhurnal. Seriya Istoriya*. 2016. T. 274. Vyp. 262. S. 54-56. [in Ukrainian]
- Kissindzher, 1997 – *Kissindzher G.* Diplomatiya [Diplomacy]. Per. s angl. V.V. L'vova. Moskva: Ladomir, 1997. 848 s. [in Russian]
- Kissindzher, 2014 – *Kissindzher G.* O Kitae [On China]. Moskva: Astrel', 2013. 635 s. [in Russian]
- Kosov, 2014 – *Kosov A.P.* Politika SShA v otnoshenii Kitaya v period prezidentstva R. Niksona [The U.S. Policy towards China during R. Nixon Presidency] [in Russian] // *Metamorfozy istorii*. 2014. № 5. S. 343-369. [in Russian]
- Mel'nichenko, 2014 – *Mel'nichenko V.V.* Taybey ta Pekin v dalekoskhidnykh planakh Vashynhtonu (1960–1970-ti rr.) [Taipei and Beijing in the far eastern Washington's plans (1960–1970)] // *Naukovyy visnyk Mykolayivs'koho natsional'noho universytetu imeni V.O. Sukhomlyns'koho. Seriya: Istorychni nauky*. 2014. Vyp. 3.37. S. 133-140. [in Ukrainian]
- Mesto Kitaya, 1987 – *Mesto Kitaya v global'noy politike SShA* [China's place in US global politics] / Redkol.: V.P. Lukin (otv. red.) i dr. Moskva: Nauka, 1987. 359 s. [in Russian]
- Nagornyy, 1982 – *Nagornyy A.A., Parkanskiy A.B.* SShA i Kitay: ekonomicheskije i nauchno-tekhnicheskie aspekty kitayskoy politiki Vashingtona [USA and China: economic and scientific-technical aspects of Washington's Chinese policy]. M.: Nauka, 1982. 218 s. [in Russian]
- Pidbereznykh, 2012 – *Pidbereznykh I.Ye.* SShA ta naslidky Druhoyi svitovoyi viyny na Tykhomu okeani v istorychniy retrospektyvi [United States and effects of World war II in the Pacific in historical retrospect] // *Naukovyy visnyk Mykolayivs'koho natsional'noho universytetu imeni V.O. Sukhomlyns'koho. Istorychni nauky*. 2012. Vyp. 3.33. S. 243-249. [in Ukrainian]
- Pron', 2012 – *Pron' S.V.* Kytay: zovnishnya polityka i dyplomatiya u druhiy polovyni XX stolittya [China: Foreign Policy and Diplomacy in the second half of the XX century]. Mykolayiv: Ilion, 2012. 148 s. [in Ukrainian]
- Pron', 2016 – *Pron' S.V., Hudymenko V.V.* SShA i Kytay: model' vzayemozalezhnosti ta vzayemodopovnennya v borot'bi za suchasne svitove liderstvo [US and China: interdependence model and complementarity in the struggle to present global leadership] // *Naukovyy visnyk Dyplomatychnoyi akademiyi Ukrayiny*. 2016. Vyp. 23 (1). C. 59-64. [in Ukrainian]
- Sergeychuk, 1973 – *Sergeychuk S.* SShA i Kitay [USA and China]. Moskva: Mezhdunarodnye otnosheniya, 1973. 240 s. [in Russian]
- Tsvetkov, 2000 – *Tsvetkov I.A.* Politika SShA po otnosheniyu k tayvan'skoy probleme, 1949–1999 gg. [US policy on the Taiwan issue, 1949–1999]: dis. ...kand. ist. nauk: 07.00.15. Sankt-Peterburg, 2000. URL: <http://www.ushistory.ru/dissertatsii/179-dissertatsija-oglavlenie.html>. [in Russian]
- Tsvyk, 2015 – *Tsvyk A.V.* Evolyutsiya vneshnepoliticheskikh doktrin KNR (1950–1990-e gg.) [The evolution of the conceptual basis of the foreign policy of the PRC (1950–1990)] // *Vestnik RUDN. Seriya Mezhdunarodnye otnosheniya*. 2015. № 1. S. 53-60. [in Russian]

- Shirokov, 2009 – *Shirokov M.N.* Initsiativy administratsii R. Niksona v otnoshenii Kitaya i obsuzhdenie kitayskoy politiki v pravitel'stvennykh krugakh SShA (yanvar'-avgust 1969 g.) [Initiatives of the Nixon administration towards China and the discussion of Chinese policy in US government circles (January-August 1969)] // *Vestnik Tomskogo gosudarstvennogo universiteta*. 2009. № 320. S. 127-132. [in Russian]
- Yungblyud, 2018 – *Yungblyud V.T., Vorob'eva T.A.* Sovetsko-kitayskiy raskol v amerikanskoj politike razryadki mezhdunarodnoy napryazhennosti (1968–1973 gg.) [The Soviet-Chinese split in the U.S. policy of détente (1968–1973)] // *Vestnik Nizhegorodskogo universiteta im. N.I. Lobachevskogo*. 2018. № 1. S. 47-57. [in Russian]
- Barnett, 1970 – *Barnett A.D., Reischauer E.O.* The United States and China: The Next Decade. New York: Praeger Publishers, 1970. 272 p. [in English]
- Barnett, 1971 – *Barnett A.D.* A New U.S. Policy Toward China. Washington: Brookings, 1971. 132 p. [in English]
- Burr, 1971 – *Burr W.* Sino-American Relations, 1969: The Sino-Soviet Border War and Steps toward Rapprochement // *Cold War History*. London: Published by Frank Cass, 2001. Vol. 1. № 3. P. 73-112. [in English]
- Chen, 2001 – *Chen Jian*. Mao's China and the Cold war. Chapel Hill: University of North Carolina Press, 2001. 416 p. [in English]
- Coyer, 2013 – *Coyer P.* Congress, China and the Cold War: Domestic Politics and Sino-American Rapprochement and Normalization, 1969–1980. London: LSE, 2013. 340 p. [in English]
- Foreign Relations, 1998 – *Foreign Relations of the United States. 1964–1968* / Ed. H.D. Schwar. Vol. XXX. China. Washington: United States Government Printing Office, 1998. 773 p. [in English]
- Foreign Relations, 2003 – *Foreign Relations of the United States. 1969–1976* / Ed: L.J. Smith, D.H. Herschler. Vol. I. Foundations of Foreign Policy, 1969–1972. Washington: United States Department of State, 2003. 437 p. [in English]
- Foreign Relations, 2006 – *Foreign Relations of the United States. 1969–1976* / Ed.: S.E. Phillips. Vol. XVII. China, 1969–1972. Washington: United States Government Printing Office, 2006. 1229 p. [in English]
- Gaddis, 2005 – *Gaddis J.L.* Strategies of Containment: a Critical Appraisal of American National Security Policy during the Cold War. New York: Oxford University Press, 2005. 512 p. [in English]
- Garthoff, 1994 – *Garthoff R.* Detente and Confrontation: American Soviet Relations from Nixon to Reagan. Washington: The Bookings Institution, 1994. 1206 p. [in English]
- Kalb, 1974 – *Kalb M., Kalb B.* Kissinger. Boston: Little; Brown & Co., 1974. 577 p. [in English]
- Kissinger, 1979 – *Kissinger H.* White House Years. Boston: Little, Brown and Company, 1979. 1751 p. [in English]
- Kissinger, 2007 – *Kissinger H.* Foreword to Soviet-American Relations: The D tente Years (1969–1972). Washington: U.S. Government Printing Office, October 2007. 2007. URL: <http://www.henryakissinger.com/articles/fwdetente1007.html> [in English]
- Nixon, 1978 – *Nixon R.M.* The Memoirs of Richard Nixon. New York: Grosset & Dunlap, 1978. 1120 p. [in English]
- Ouden, 2011 – *Ouden R.* Failure in Vietnam and Afghanistan. A comparative analysis of the U.S. and Soviet Interventions. Utrecht, 2011. 101 p. [in English]
- Ross, 1993 – *Ross R.S.* China, the United States, and the Soviet Union. Tripolarity and Policy Making in the Cold War. New York: M.E. Sharpe, 1993. 224 p. [in English]
- Sheng, 1988 – *Sheng L.* Sino-American Rapprochement of 1972. Canberra: The Australian National University, 1988. 109 p. [in English]
- The Cambridge History, 2012 – *The Cambridge History of the Cold War* / Ed. by M. P. Leffler and O.A. Vestad. Vol. 3. New York: Cambridge University Press, 2012. 712 p. [in English]
- The Washington, 1969 – *The Washington Post*. 1969. 22 July. [in English]
- Yafeng, 2006 – *Yafeng Xia.* China's Elite Politics and Sino-American Rapprochement, January 1969 – February 1972 // *Cold War Studies*. 2006. Vol. 8. № 4. P. 3-28. [in English]